КВН, викторина, “Могҗизалар кыры”н үткәрәләр. Бүгенге ФГОС шартларында бу максатка ярашып бетми. Укытучы мондый алымнарны дәреснең башка төрләре, шул исәптән традицион дәрес белән дә чиратлаштырып алып бара белергә тиеш.

Әдәбият дәресләрендә рух-әхлак тәрбиясе бирүне актуальләштерү балаларның яхшылык һәм начарлык турындагы күзаллауларына аныклык кертә, дөрес кыйммәтләр системасы формалашуга этәргеч бирә, үз-үзеңнең һәм җәмгыятьнең гамәлләренә әхлак күзлеге аша карарга ярдәм итә. Нәкъ шуңа күрә, хәзер гамәлдә булган әдәбият программаларында, дәреслекләрендә рухи-әхлакый тәрбиягә зур урын бирелә. Дәрестә тәкъдим ителә торган әсәрләрнең сайлану принцибы, заманча технологияләрне куллану, яңа алымнардан файдалану, мөгаллимнең дәресне иҗидилык, теләктәшлек атмосферасында үткәрүе дә шул максатка туры килә.

Әдәбият

1. Мусин Ф.М. Татар әдәбияты: Рус урта гомуми белем мәкт. 11 нче с-фында укучы татар балалары өчен дәреслек-хрестоматия / Ф.М. Мусин, З.Н. Хәбибуллина, Ә.М. Закирҗанов. –Казан: Мәгариф, 2000. – Б.3-4.
2. Нуриева А.Р.Условия и пути подготовки студентов к воспитательной работе в национальной школе.//В мире научных открытий. –№1. –2014. – С.134.
3. Яхин А.Г. Татар телендә башлангыч гомуми белем бирү мәктәбенең 1-4 нче сыйныфлары өчен татар әдәбиятын укыту программасы. Аңлатма язу // Татар телендә урта (тулы) гомуми белем бирү мәктәпләре өчен татар теле һәм әдәбиятыннан үрнәк программалар: 1-11 нче сыйныфлар – Казан: Татар. кит. нәшр., 2011. – Б.173.
4. Харламов И.Ф. Педагогика. – М.: Гардарики. – 1999. – С. 207.

Нуриева Алеся Радиевна,

ассистент кафедры педагогики,
Елабужский институт К(П)ФУ,
г.Елабуга. Татарстан, Россия
e-mail: nurieva-alesya@mail.ru

УДК 37

УКЫТУ-ТӘРБИЯ ЭШЕНДӘ ФОЛЬКЛОР КУЛЛАНУ

УПОТРЕБЛЕНИЕ ФОЛЬКЛОРА В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ

THE USE OF FOLKLORE IN EDUCATIONAL WORK

Аннотация. В статье рассматриваются особенности фольклора татарского народа. Анализируются высказывания ученых о роли народной педагогики, фольклора в учебно-воспитательной деятельности. Путем сравнительного анализа определяются приемы применения фольклора известными писателями, поэтами. Рассмотрены подходы зарубежных и отечественных педагогов, ученых к народной педагогике, к ее роли в воспитании личности ребенка. Рассмотрены творчества Г.Тукая, Г. Баширова, М. Джалиля, Х. Такташа, где в основе их произведений лежат элементы народной педагогики.

Ключевые слова: просветители, фольклор татарского народа, жанры фольклора, традиции, устное народное творчество, пословица, образное мышление, духовное богатство.

Abstract. The article discusses the features of the folklore of the Tatar people. Analyzes the statements of scientists about the role of folk pedagogy, folklore in educational activities. Through a comparative analysis defines the methods of application of folklore well-known writers, poets. Discusses approaches of foreign and Russian teachers, scientists to the national pedagogy, its role in the education of the child’s personality. Considered creativity G. Tukai, G. Bashirova, M. Jalil, H. Taktash, where the basis of their works are elements of folk pedagogy.

Keywords: Enlightenment, Tatar folklore, folklore genres, traditions, folklore, proverb, creative thinking, spiritual wealth.

Татар халкы гасырлар буе нинди генә сынауларга дучар булса да, барлык авырлыкларны җиңеп, үз телен, үз милләтен, үз гореф-гадәтләрен саклап килгән халык. Халкымның гасырлар буена җыелган тәҗрибәсе: мәкальләре, әйтемнәре, әкиятләре, бәетләре, җырлары тәрбия баскычыннан җитәкләп югарыга менгерә, нindидер бер илаһи рәхәтлек хисләре кичерергә мәҗбүр итә.

Татар фольклорында, жанрлар белән үрелеп, халкыбызның тарихы, тормыш-көнкүреше, йола-гадәтләре, мифологиясе һәм дини ышанулары, авыз-тел иҗаты бирелгән.

Милләтебезнең күренекле мәгърифәтчеләре халык авыз иҗаты әсәрләренең зәвык, акыл, әхлакый тәэсир көченә, аларны өйрәнүнең зарурлыгына һәрвакыт зур әһәмият биргәннәр.

Чит ил галимнәренең хезмәтләрендә дә бу проблемага кагылышлы фикерләр байтак. Мәсәлән, Швейцар педагогы Песталоцци киңәшләренә игътибар итик: "Әхлак тәрбиясе балалар учреждениеләренең төп бурычы булырга тиеш. Бары әхлакый тәрбия генә яхшы холык, яшәү авыр чагында кешеләрдән ныклылык һәм шәфкатьле мөнәсәбәт формалаштыра" [6, б. 78].

Укытучы тәрбия бирүдә зур роль уйный. Өчпочмакның ике ягын укытучы белән укучы тәшкил итсә, ә өченче – таянып торган ягы – ата-ана була. Аның төп максаты укучыларда милли рух, милли хисләр тәрбияләүгә ярдәм итә торган халык авыз иҗатын, йолаларын өйрәнү, мәкальләрнең тирән мәгънәләрен аңлату, рухи дөньяларын баету, патриотик һәм әхлакый яктан чын кеше итеп тәрбияләү.

Халык педагогикасын өйрәнгәндә безгә еш кына башка фәннәргә, бигрәк тә фольклор чыганакларына мөрәҗәгать итәргә туры килә. Тәрбияви өлкәдә фольклор әсәрләре аеруча зур әһәмияткә ия. Шуларның киң таралганы – мәкальләр. Фольклор материаллары табигать һәм кешелек дөньясы, социаль тормышның бер-берсенә нык бәйле булуын тагын бер мәртәбә раслый. Үткән заман педагогикасы һәм табигать фәннәре экологияне тагын да тирәнрәк аңларга һәм аны һәрьяклап өйрәнергә кирәклеген күрсәтә. Нәтиҗәдә, яшь буында экология культурасы формалашуга уңай йогынты ясый. Мәкальләр кешенең фикерләү сәләтен үстерә, акылын, тапкырлыгын тирәнәйтә, телгә мәхәббәт тәрбияли. Аларда халыкның әхлакый идеаллары, хезмәт сөючәнлеге, өлкәннәргә ихтирам, әдәплелек, дуслык, туган илгә булган чиксез мәхәббәте, дөреслек, сафлык кебек сыйфатлары чагылыш таба [5, б.164].

Без Кукмара районының Ч.Т.Айтматов исемендәге гимназиянең тикшеренү проблемасыннан чыгып, эш тәҗрибәсен өйрәндек. Бүгенге көндә гимназиядә 365-ләп укучы укый. Барлык фәннәр дә татар телендә укытыла, тәрбия эше дә туган телдә алып барыла. Гимназиягә белем алырга күрше-тирә авыллардан (Кәчимер, Өлге, Туембаш, Сазтамак, Мәмәшир) киләләр. Бирердә төрле милләттән булган балалар укый (мари, татар, рус, керәшен).

Әлеге мәктәп укычылары белән сораштыру үткәрдек:

Анкетадан "Сыйныф сәгатьләрендә, укучылар, халыкның культурасы, гореф-гадәтләре, йолалары белән танышасызмы? - дигән сорауга, 48 укучыдан, "әйе" – 90%, "белмим" – 10 % дип җавап бирделәр. "Юк" дип җавап бирүчеләр булмады. Бу, әлбәттә, сөендерә.

Сыйныф сәгатьләрендә дә укучылар татар халкының күп кырлы рухи культурасына караган төрле йолалары, гореф- гадәтләре, бәйрәмнәре, уеннары белән танышалар ("Карга боткасы", "Нәүрүз", "Сөмбелә", "Сабантуй").

Бүгенге көндә без, Казан федераль университетының Алабуга институты студентлары белән "Этнопедагогика һәм психология" фәненөйрәнү процессында практик эшчәнлеккә дә игътибар итәбез. Халыкта онытылып, җуелып бетә язган гореф-гадәтләрне барлыйбыз, яңартабыз. Институт студентларын да алар белән таныштырабыз. Мәсәлән, 247 төркем студентлары "Кизәк басу" традициясен күрсәттеләр. Ямле Тойма елгасы буенда матур җырлар җырланды, такмаклар әйтелде, яшьләр уеннар оештырдылр. Монда да фольклорсыз ягъни халык авыз иҗатыннан башка эш булмады [6, б. 147].

Халык иҗаты белән язма әдәбият элек-электән үк инде "кан алмашып" яшәгән. Халыкның сурәтле фикерләвенә хас алымнарны үзлештерү әдәбиятының образлы җегәрлеген һәм эмоциональ-эстетик тәэсир көчен бермә-бер куәтләндерүгә, традиция белән яңачалыкның гармоник берлегенә нигезләнгән әдәби әсәрләр туугa китергән. Матур әдәбият фольклор нигезендә туган, үскән һәм алар бергә яшәгәннәр һәм яшиләр.

Моңа мисал итеп, алдагы әдәби әсәрләргә тукталып китәсем килә. Г.Тукайның "Печән базары, яхуд яңа Кисекбаш". Халык авыз иҗаты Тукайга образлылыкка ирешүдә бик файдалы үрнәк булган.

Татар әдипләре, Г.Тукайдан үрнәк алып, башта халык авыз иҗаты әсәрләрен өйрәнгәннәр, тел, сурәтләү чараларын, сюжет сызыкларын үрнәк итеп алганнар. Мәсәлән, Һ.Такташның "Җир уллары трагедиясе" әсәрендә мәңгелек образларның нигезе халыкның тормыш-көнкүреше, тарихы, дине, фольклоры һәм, гомумән, культурасы чагылыш таба.

Татар мәктәбенең дә, рус мәктәбенең дә программасына кертелгән бер әсәр бар. Ул-«Сак-Сок бәете». Бу әсәрне өйрәнер алдыннан сүзләргә аңлатма бирергә кирәк. Әсәрнең эчтәлеген «каргыш»сүзе били, бу сүзнең төрле вариантлары аңлатыла. Укытучы кереш әңгәмә алып бара. Бу укучыларга эчтәлекне үзләштерергә ярдәм итә.

Мирхәйдәр Фәйзинең "Галиябану" драмасы җырлар, такмаклар белән баетылган. Алар халык җырларына охшатып стильләштерелгән. Җыр-такмак текстлары әсәргә махсус урнаштырылган этнографик материал төсен ала. Бу тезмәләр халыкның бай, моңлы күңеле хакында сөйли, татар авылы кешеләренә бәя булып яңгырый.

Муса Җәлил үз иҗатында "Сандугач һәм Чишмә" һәм "Ана бәйрәме" әсәсрләрендә халык җырлары мотивларын куллана.

Гомәр Бәшировның “Туган ягым-яшел бишек” әсәрендә халкыбызның күңел байлыгын бөтен тулылыгы белән җыйнап биргән. Ул халыкның гасырлар буе җыелып килгән рухи байлыгын йола-бәйрәмнәрендә дә, гореф-гадәтләрендә дә, кешеләрнең бер-берсе белән мөнәсәбәтләрендә дә, гаилә мисалында да күрсәтә. Әсәрдә гади авыл халкының тормышы яктыртыла.

Татар халык авыз иҗаты әсәрләренең тәрбияви әһәмияты аеруча зур. Җанлы һәм тапкыр сүзле мәкаль-әйтемнәр, табышмаклар һәм башкалар бездә тел матурлыгын тоемлау, танып белү эшчәнлеген үстерәләр, әхлаклылык тәрбиялиләр.

Халык иҗаты әсәрләре, яшь буынга тәрбия бирү чарасы булу белән бергә, әйләнә-тирә дөньяны танып белү чыганагы буларак та хезмәт итә. Халык авыз иҗаты әсәрләрен үзләштерү процессында, балалар халкыбызның тарихы, аның тормышындагы әһәмиятле вакыйгалар, хәтта аларда катнашкан тарихи шәхесләр турында да белемнәр алалар.

Әдәбият

1. Бакиров М.Х. Татар фольклоры. – Казан: “Мәгариф” нәшрияты, 2008. – 359б.
2. Җамалиева Л.Ф. Татар халык авыз иҗаты. – Казан: ФДАМУ. 2014. – 35 б.
3. Закирова И.Г. Болгар чоры халык иҗаты. – Казан: Фикер, 2003. – 144б.
4. Исәнбәт Н. Татар халык мәкальләре. 3 том. – Казан: Тат.кит.нәшр.,1967. – 1015 б
5. Миннуллина Р.Ф. Воспитание учащейся молодежи на этнокультурных традициях//Наука и образование в жизин современного общества: сборник научных трудов по материалам Международной науч. практ. конф. –Тамбов, 2015. – С.164.
6. Миннуллина Р.Ф Халык авыз иҗатында хезмәт тәрбиясе //Сборник материалов VII Международной тюркологической конф. «Современная тюркология: язык, Литература, история и культура тюркских народов», .7 февраля 2014. – Елабуга: Изд-во ЕИ КФУ. – С.147-149
7. Яхин А.Г., Бакиров М.Х. Фольклор жанрларын система итеп тикшерү тәҗрибәсе. – Казан: КДУ нәшр., 1979. – 198б.

Пупышева Евгения Леонидовна,

к. пед. н., доцент кафедры
русского языка и контрастивного языкознания,
Елабужский институт К(П)ФУ
г.Елабуга, Татарстан, Россия
e-mail: evpupysheva@yandex.ru

УДК 378.14

МЕТАПРЕДМЕТНЫЙ ПОДХОД В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕУЧИТЕЛЯ-БИЛИНГВА

META-DISCIPLINARY APPROACH IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF A TEACHER-BILINGUAL

Аннотация. Тема данной статьи связана с актуальными вопросами метапредметного содержания обучения в педагогическом вузе. На примере программы дисциплины «Методика преподавания русского языка», предназначенной для студентов педагогического направления подготовки, рассмотрены основные условия реализации метапредметного подхода в профессиональной подготовке будущего учителя-билингва при сетевом взаимодействии с образовательными учреждениями.

Ключевые слова: метапредметное обучение; метапредметный подход; метапредметные результаты обучения; надпредметные умения; учитель-билингв; поликультурная среда; русский язык как неродной.

Abstract. The article touches on the relevant problems of meta-disciplinary education content at the pedagogical higher school. By the example of discipline “Methods of teaching Russian language” addressing the students of the pedagogical field of study the paper examines the basic provisions for realization of meta-disciplinary approach in professional training of future teacher-bilingual at network interaction with educational institutions.

Key words:meta-disciplinary education; meta-disciplinary approach; meta-disciplinary outcomes; meta-disciplinary skills; teacher-bilingual; multicultural environment; Russian language as a foreign language.

Качественная подготовка будущих учителей предполагает формирование у них надпредметных